

REMISSVAR

2018-05-07
Dnr 3.9:0077/18

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Betänkandet Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen (SOU 2017:101)

(dnr S2017/07382/FST)

Inledning

I betänkandet lämnas ett antal förslag rörande föräldrapenningen, tillfällig föräldrapenning och graviditetspenning.

Barnombudsmannens yttrande tar sin utgångspunkt i vårt uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannens samlade synpunkter

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag om förändringar i föräldraförsäkringen. Inom vissa delar har vi dock en del synpunkter som redogörs för nedan. Barnombudsmannen har även ett tilläggsförslag gällande undantag för fördelningen av föräldrapenningen.

Barnombudsmannen anser i likhet med utredningen att föräldraförsäkringen och särskilt föräldrapenningen har olika och ibland motstridiga syften och mål. Målet är att föräldrar ska kunna tillgodose barnets behov samt att barnet får en nära kontakt och relation till sina båda föräldrar, samtidigt är syftet att försäkringen ska fungera som ett ekonomiskt grundskydd så att föräldrar lättare ska kunna kombinera arbetslivet med familjelivet. Genom de reserverade dagarna används föräldraförsäkringen även som politiskt styrmedel till att bidra till en ökad jämställdhet i det obetalda och betalda arbetet så att föräldrarna delar på försäkringen.

Barnombudsmannen delar utredningens resonemang om att anknytningen är viktigast för barnet under dess första år, men Barnombudsmannen vill påpeka att denna behöver upprätthållas under barnets hela uppväxt. Enligt artikel 18 i barnkonventionen har föräldrar ett gemensamt ansvar för barnets uppföstran och utveckling. Samhället har en skyldighet att vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrarna när de fullgör sitt ansvar. Föräldraförsäkringen är ett viktigt sådant samhälleligt stöd.

Förslag att ta bort dagar med lägsta ersättningsnivån

Utredningen föreslår att ta bort föräldrapenningdagar med den lägsta ersättningsnivån så att samtliga dagar med föräldrapenning ger ersättning på grund- eller

sjukpenningnivå.
Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Att ett land har föräldraförsäkring är i linje med barnkonventionens artikel 26. Enligt artikel 26 i barnkonventionen ska konventionsstaterna säkerställa barnets rätt till social trygghet. Förmåner ska beviljas, om det är lämpligt, med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för barnet har och deras omständigheter i övrigt. Barnombudsmannen anser att en föräldraförsäkring som ger barnet möjlighet att spendera tid tillsammans med sina vårdnadshavare är betydelsefull för barnets möjligheter att knyta an till och tas om hand av en trygg vuxen.

Enligt artikel 27 i barnkonventionen har barnet rätt till den levnadsstandard som krävs för dess utveckling. Föräldrar har ett huvudansvar för att säkra den levnadsstandard som krävs för barnets utveckling, med bistånd från samhället. Barnfamiljer har idag svårigheter med att klara sig ekonomiskt enbart på föräldradagar med den lägsta ersättningsnivån. En höjning till grund- respektive sjukpenningnivån möjliggör för fler föräldrar att i praktiken använda dessa föräldradagar.

Förslaget är således i linje med artikel 26 och 27 i barnkonventionen.

Förslaget om en ny modell och antalet dagar

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag om en ny modell för föräldraförsäkringen men har invändningar på delar av utformningen. Enligt artikel 18 i barnkonventionen har föräldrar ett gemensamt ansvar för barnet och kan få bistånd av staten för att ta detta gemensamma ansvar.

Barnombudsmannen är positiv till förslaget att nya föräldrapenningdagar tilldelas föräldrarna årsvis efter att barnet fyllt 3 år, för att ge alla barn möjlighet att vara med sina föräldrar även under senare delen av barndomen. Med dagens reglering kan föräldrar ta ut alla föräldrapenningdagar innan barnet fyllt 2-3 år och därmed inte ha några dagar kvar att ta ut när barnet är äldre. Utredningens förslag att föräldrar ska få tio dagar/ år när barnet är 3år- 10år är i linje med artikel 2 i barnkonventionen. Barnombudsmannen ifrågasätter om 10 dagar per år är tillräckligt för att täcka det behov som åsyftas i förslaget, när skolan/fritids/förskola stänger för lov och planeringsdagar, eller vid inskolning och övergång mellan förskola - skola.

Utredningen anser inte att det behövs göras ändringar gällande perioder av föräldraledighet. Idag är det bara möjligt att ta ut tre olika perioder av föräldraledighet enligt föräldraledighetslagen (FLL). Även en enskild dag räknas som en period och försvårar möjligheten eller till och med omöjliggör för föräldrar att ta ut enstaka dagar. Barnombudsmannen delar inte utredningens bedömning att det inte krävs ändringar av 10§ FLL. Vi anser att

för att möjliggöra för föräldrar att ta ut de årliga 10 dagarna i enlighet med syftet med försäkringen behöver även antalet "perioder" förändras i systemet, alternativt att man undantar en enstaka dag från att räknas som en ny "period".

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om att reservera tre av de tio dagarna som ges efter barnet fyllt tre år för vardera föräldern. Barnombudsmannen kan se utredningens intention att tillgodose målet kring ett jämställt föräldraskap och barns kontakt med båda sina föräldrar. Barnombudsmannen har en oro kring att föräldraförsäkringen blir ett så starkt instrument för att styra jämställdhet och att föräldrar kommer ut i

arbetslivet så att lagstiftaren tappar bort artikel 3 i barnkonventionen, beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Barnets bästa är något som måste avgöras i varje enskilt fall. De generella lösningarna måste kunna anpassas så att den kan bidra till bra lösningar för varje enskilt barn. Barnets behov och intressen ska enligt barnkonventionen väga tungt i förhållande till andra intressen.

Ytterligare undantag från fördelningen av föräldrapenning

Utredningen föreslår ytterligare ett undantag från huvudregeln om att dela hälften av föräldrapenningdagarna mellan föräldrar som har gemensam vårdnad. Om en förälder på grund av ett fängelsestraff är varaktigt förhindrad att uppbära föräldrapenning, ska den andra föräldern ha rätt till samtliga dagar med föräldrapenning.

Barnombudsmannen är mycket positiv till att utredningen lyfter upp frågan om undantag för föräldrar som avtjänar fängelsestraff. Barnombudsmannen anser dock att det inte är helt rimligt att jämställa fängelsestraff med att vara varaktigt förhindrad som vid allvarlig sjukdom eller funktionshinder. Denna och några andra situationer skiljer sig på grund av att det är statens beslut som förhindrar föräldern att ta ut föräldradagarna genom någon form av omhändertagande. Att enbart se en längre varaktighet av betydelse är inte rimligt i dessa fall. Till exempel kan häktningstid, särskilt för grövre brott, vara långvarig i praktiken, men skulle inte i lagens mening anses som varaktig. Den nya modellen för föräldrapenning binder upp dagarna i betydligt större utsträckning än tidigare genom åldersgränser och ökat antal reserverade dagar. De fall där en förälder ska kunna lämna över även sina reserverade dagar med föräldrapenning till den andre föräldern ska räknas som undantag och bör gälla en mindre och avgränsad grupp. De vårdnadshavare som omfattas av ett myndighetsbeslut om omhändertagande får anses vara en avgränsad grupp. I dessa fall ska Försäkringskassan kunna pröva om dessa föräldrar ska undantas från regeln om reserverade dagar, utifrån en bedömning av barnets reella möjlighet att vara hemma/ha föräldern med i olika situationer.

Barnombudsmannen vill därför, i första hand, istället föreslå ett tillägg till undantagsparagrafen i 12 kap 16§ Socialförsäkringsbalken, om att Försäkringskassan även kan pröva frågan om undantag när en förälder omhändertagits med stöd av ett myndighetsbeslut. Det gäller vid häktning, straffpåföljder, LRV, LPT och LVM. I andra hand tillstyrker Barnombudsmannen utredningens förslag.

Utvärdering av tidigare genomförd reglering

Barnombudsmannen vill även lyfta att vi saknar en utvärdering av de ändringar gällande åldersgränserna som infördes 2014. Det hade varit ett viktigt beslutsunderlag inför eventuella ny ändringar av åldersgränserna.

Barnombudsmannen är också positiv till att utvärdera den nya modellen, då ändringarna som görs kräver omfattande beteendeförändringar för att situationen för barn ska genomföras i enlighet med intentionerna.

Föredragande i ärendet har varit utredaren Shanti Ingeström.

Anna Karin Hildingson Boqvist
vik. barnombudsman